

Minister voor Klimaat en Energie
De heer R. Jetten
Postbus 20401
2500 EK Den Haag

datum	22 november 2023
kenmerk	2023/166733
betreft	Signalenrapport Basis in Balans

Geachte heer Jetten,

Met genoegen zend ik U mijn tweede Signalenrapport 'Basis in Balans'. Verduurzaming van het lokale (decentrale) energiesysteem staat daarin centraal. Uit vele gesprekken, werkbezoeken en rapporten blijkt dat de realisatie op lokaal niveau onvoldoende op tempo komt. In dit Signalenrapport richten we de schijnwerper op de kansen en belemmeringen bij de verduurzaming van het decentrale deel van het energiesysteem.

In wijken, steden en regio's zien we vele initiatieven van burgers, bedrijven en lokale overheden om op een betrouwbare, veilige en voor iedereen betaalbare manier te voorzien in de eigen behoefte aan warmte en elektriciteit. Met name ondernemers die hun processen willen verduurzamen via elektrificatie lopen in steeds meer regio's vast door een tekort aan netcapaciteit. Daarnaast bezie ik met zorg dat de ruimte voor hernieuwbare opwek op land door besluitvorming van decentrale overheden en beleidsontwikkeling vanuit het Rijk geringer wordt. Dit frustriert ook zon- en windprojecten waarin vrijwilligers en lokale overheden al vele jaren tijd en geld hebben geïnvesteerd. Verder valt op dat de warmtetransitie in de gebouwde omgeving gedomineerd wordt door elektrificatie via snelle opmars van (hybride) warmtepompen. Deze individuele oplossing kan collectieve opties minder haalbaar en betaalbaar maken en bijdragen aan congestie op het laagspanningsnet. En dat kan op afzienbare termijn leiden tot minder kansen voor burgers en ondernemers bij de verduurzaming van hun bedrijven, huizen en wagenpark.

In mijn eerste Signalenrapport 'Daadkracht en Draagvlak' (15 juni 2023) constateerde ik al dat de ontwikkeling van decentrale energiesystemen nog achter loopt op wat zich centraal laat plannen (zoals wind op zee, waterstof, grote infra-projecten). Op basis van signalen van de voorzitters van enkele Uitvoeringsoverleggen Klimaatakkoord maak ik mij zorgen over gebrek aan samenhang in het lokale energiesysteem, ook vanuit het perspectief van kosten en veerkracht. Mij is in de afgelopen maanden gebleken dat deze zorg breed leeft. Om van het aardgas af te komen, zijn alle duurzame warmte-alternatieven nodig, waaronder collectieve warmtenetten, hybride warmtepompen en all-electric oplossingen. Kort gezegd tekent zich nu een grote asymmetrie af in de warmtetransitie in de gebouwde omgeving, met enerzijds een snelle opmars van (hybride) warmtepompen en steun voor individuele isolatiemaatregelen voor huiseigenaren en verhuurders en anderzijds een bijna afwezigheid van een collectieve, wijkgerichte verduurzaming en een te trage planning en ontwikkeling van collectieve warmtenetten. De lokale basis van ons duurzame energiesysteem in wording is niet in balans. Zonder additionele maatregelen zal dit de congestie op het stroomnet

verergeren, de uitrol van elektrische mobiliteit vertragen, collectieve energie-initiatieven doen stil vallen en klimaatrechtvaardigheid onder druk zetten.

Uw recente brief over de kabinetsaanpak van congestie (d.d. 18 oktober 2023) getuigt van een grote inzet bij de aanpak van congestie op het elektriciteitsnet, waarbij u onorthodoxe maatregelen niet wil schuwen. Dat ondersteun ik van harte. Het zal u niet verbazen dat ook ik vele zorgwekkende signalen hieromtrent ontvang. Juist nu zoveel meer (collectieven van) burgers en bedrijven zelf in actie willen komen, is congestie te vaak een showstopper. Hoewel netbeheerders tot het uiterste gaan met aanzienlijke investeringen (verzwaring) en acties (slimmer net), zal dit knelpunt niet snel zijn opgelost. Zoals u terecht schrijft, belemmert dit de broodnodige opschaling van de transitie en is dit niet zelden demotiverend voor burgers en ondernemers die stappen willen zetten.

Het is bepaald niet eenvoudig om – naast alles wat u al in gang hebt gezet – hier effectieve maatregelen te vinden. Ik doe u desalniettemin een drietal suggesties.

Beloon versnelling

Ik begrijp dat u zoekt naar mogelijkheden om de procedures die aan netverzwaringstrajecten vooraf gaan te versnellen. Dat is uiterst welkom. Kan de 'sense of urgency' worden verhoogd door decentrale overheden en hun inwoners financieel te ondersteunen indien zij versnelling weten te realiseren? Een ruimere inzet van leefbaarheids- en omgevingsfondsen is hier relevant. Die fondsen zullen zeker helpen om lokale twistpunten bij netuitbreiding (met name financiering van inpassingskosten) tot oplossing te brengen. Dat ondersteun ik van harte vanuit de praktijk. Het zou grote winst zijn als burgers en ondernemers niet alleen de onvermijdelijke overlast ondervinden van aanstaande lokale infrastructurele projecten, maar tegelijkertijd ruimte cq. een aanbod krijgen om eigen buurt en wijk sneller te verduurzamen. Lokale verduurzaming koppelt dan mee met de realisatie van ingrijpende projecten met een landelijk belang. Ik geef in overweging om leefbaarheids- en omgevingsfondsen hiervoor in te zetten en zo een ander type gesprek mogelijk te maken tussen netbeheerders, overheden en lokale belanghebbenden. Zo wordt bestuurlijke moed beloond en lokaal initiatief versterkt.

Veranker lokale systeemintegratie

Ten tweede moedig ik u aan om de noodzaak van systeemintegratie op lokaal niveau scherper te verankeren. De Outlook Energiesysteem 2050 (hoofdstuk 4) van het Expertteam beschrijft hier het wenkend perspectief. De betreffende aanbevelingen van het Expertteam ondersteun ik. Het zou helpen als u bij het finaliseren van het Nationaal Plan Energiesysteem dit perspectief omarmt, waarbij de integratie van besparing, opwek, benutting, bi-directioneel laden en opslag lokaal leidend is met scherp zicht op de laagst mogelijke maatschappelijke (systemische) kosten.

De nieuwe wetgeving op het terrein van de warmtetransitie (WGIW, WCW) biedt mogelijkheden om de integrale, wijkgerichte aanpak te bevorderen, waarvoor lokale overheden op dit moment vaak niet de kennis en capaciteit hebben om effectief om te gaan met de ontvangen instrumenten en middelen. Het belang van lokale samenhang kan tevens worden geborgd via staande programma's en processen zoals NPRES, NPLW en de pMiek's. Netbeheerders en decentrale overheden hebben hier een hoofdrol, marktpartijen kunnen nieuwe innovatieve diensten aanbieden, maar de kaders waarbinnen zij opereren bepaalt u.

In aanvulling daarop zou ook integratie van de beschikbare subsidies behulpzaam zijn. De vele middelen voor de warmtetransitie zijn nu verdeeld over een reeks subsidieregelingen

voor afzonderlijke doelgroepen, zoals de SVOH, SAH, WIS, ISDE, SDE++, SVVE, SDOKE en NIP-gelden voor respectievelijk verhuurders, warmtebedrijven, particuliere woningeigenaren, VVE-bewoners, gemeenten en provincies. De veelheid aan losse regelingen maken de verduurzaming van een wijk een gordiaanse knoop voor een lokale overheid, waar subsidies elkaar soms ook in de wielen rijden.

Lokale systeemintegratie is van groot maatschappelijk belang, zowel vanuit het oogpunt van een werkzaam duurzaam energiesysteem als voor beheersing van nationale transitiekosten die merendeels bestaan uit infrastructurele kosten. In het Klimaatakkoord (2019) is daarom als uitgangspunt gesteld dat lokaal gebruik zoveel mogelijk moet worden gefaciliteerd door lokale opwek. Dit uitgangspunt komt onder druk door recente besluitvorming van sommige decentrale overheden, maar ook door beleidsontwikkeling vanuit het Rijk (afstandsnormen windturbines, aanscherping zon op landbouwgrond), die ertoe leidt dat nieuwe opties voor hernieuwbare opwek op land verder worden beperkt of zelfs uitgesloten. Elke optie die wordt afgestreept heeft echter een prijs, want vertraagt daarmee waarschijnlijk de transitie, en kan leiden tot extra congestie en hogere (infrastructurele) kosten. Ik moedig u aan om deze verborgen kosten zichtbaar te laten maken bij lokale en regionale besluitvorming over hernieuwbare opwek op land, zodat bestuurders een transparante afweging tussen alternatieven kunnen maken en communiceren aan burgers en ondernemers.

Bevorder energiehubs

Mijn derde en laatste suggestie betreft de optie om op met name bedrijventerreinen (veel meer ruimte te bieden om eigen decentrale duurzame energiesystemen te ontwikkelen. Het is cruciaal om een gunstig vestigingsklimaat te behouden voor het midden- en kleinbedrijf. Als we dit niet doen, lopen we het risico dat bedrijven verdwijnen, wat nadelig zou zijn voor de toekomst van Nederland.

Onlangs heeft de Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur een uitstekend rapport over bedrijventerreinen aan het kabinet aangeboden. Terecht ziet de RLI grote kansen om met gericht beleid op bedrijventerreinen de verduurzaming van de economie aan te jagen. Een perspectief waar ik graag bij aansluit. Ik zie in de praktijk diverse initiatieven om 'achter de meter' stappen te zetten met eigen lokale duurzame energiesystemen voor ondernemingen op bedrijventerreinen, en soms ook in combinatie met verduurzaming van maatschappelijk vastgoed en wijken in de omgeving. Dat is in de praktijk niet eenvoudig: de diversiteit is groot, doorgaans is maatwerk nodig, en gemeentes en netbeheerders zijn hier cruciale spelers en hun capaciteit om hierin te acteren is begrijpelijkerwijs niet oneindig. De winst kan evenwel betekenisvol zijn: ondernemers krijgen daarmee in tijden van congestie nieuw perspectief op voortvarende verduurzaming van hun processen, de integrale ontwikkeling van het lokale energiesysteem krijgt een impuls en de opgave en kosten van uitbreiding van het elektriciteitsnet kunnen ook hiermee worden beheerst.

In het voetspoor van uw denklijn omtrent onorthodoxe maatregelen geef ik u ter overweging om samen met de regio's/decentrale overheden 10% van de 3800 bedrijventerreinen aan te wijzen die van het Rijk, decentrale overheden en netbeheerders alle benodigde ruimte (in de vorm van regelruimte, financiële ondersteuning en ondersteuning qua capaciteit vanuit de gemeente en provincie) krijgen om een lokale energiehub te ontwikkelen op bedrijventerreinen. Dit om een krachtige impuls te geven aan lokale samenwerking tussen bedrijven in duurzame opwek, energiedelen, slim energiemanagement en energieopslag, uiteraard binnen het kader van ontwerpcriteria ten aanzien van veiligheid, inclusiviteit, beperkte benutting van het net en dergelijke. De bestaande mogelijkheid van ontheffing

voor een gesloten distributie systeem (GDS) zou hiervan onderdeel kunnen uitmaken. Met een goed proces van monitoring kan hierdoor geleerd worden van de praktijk.

Net zoals bij bedrijventerreinen is het ook denkbaar deze ruimte te bieden in de woonomgeving. Dit kan gaan over maatregelen die ervoor zorgen dat consumenten in hun eigen wijken zelf energie (zowel elektriciteit als warmte) kunnen genereren, delen, aan elkaar verkopen en opslaan, zonder dat er sprake is van dubbele energiebelasting. Op wijkniveau ontwikkelt zich – zoals ik eerder heb gerapporteerd – een enthousiasmerende veelheid aan maatschappelijk en coöperatief initiatief dat eveneens ruimte zoekt voor opschaling en integratie. Ik pleit dan ook voor een snelle inzet van de 166 miljoen euro die door het kabinet beschikbaar is gesteld voor een Stimuleringsprogramma Energiehubs tussen 2024-2030 om de belasting van het elektriciteitsnet te verminderen door de vraag naar en het aanbod van lokaal opgewekte energie te matchen.

Graag treed ik met u in gesprek over dit tweede Signalenrapport. Ik hoor graag van u op welke wijze het Nationaal Klimaat Platform desgewenst verder kan bijdragen bij het ontwikkelen van voornoemde suggesties. Dit Signalenrapport zal ik, conform de afgesproken procedure, over ruim twee weken, op 11 december 2023 openbaar maken.

Met vriendelijke groet,

Kees Vendrik
Voorzitter Nationaal Klimaat Platform